

IRSIY KASALLIKLAR

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Biologiya yoʻnalishi 4 -kurs 402-(s) guruh
talabasi Qudratova Dilrabo Erkin qizi
Email:Qudratovadilrabo3@gmail.com
Ashurova Mahliyo Maxmud qizi
mahliyoashurova4@gmail.com
Abdunazarova Zulayho Sharifqulovna
zulayxoabdunazarova1@gmail.com

Annotatsiya Ushbu maqolada irsiy kasalliklar va ularning turlari, ularning kelib chiqishi va hozirda ularga kurashish haqida ,ularning zararli oqibatlarini oldini olishga qarshi chora tadbirlar haqida ma'lumot berilgan. Bu maqolada hozirda Sunday kasalliklar bilan kurashib kelayotgan mutaxassislarimizni ham kuzatishimiz mumkin.

Kalit suzlar: Gemofiliya, fenilketanuriya, albinizm, mukovissidoz, gipertoniya, daun, avtosomal dominant, avtosomal retsessiv, polygenik.

Irsiy kasalliklar -genetik oʻzgarishlar tufayliy avloddan avlodga oʻtadigan kasalliklardir .Ular gen yoki xromosoma darajasida yuzaga keladigan mutatsiyalar natijasida rivojlanadi.Irsiy kasalliklarning turlari: 1 Monogen kasalliklar-bitta genning mutatsiyasi tufayliy kelib chiqadi.* Gemofiliya- qon ivish jarayoni buzulishi. * Fenilketanuriya-amiokislatalarni parchalay olmaslik. * Albinizm -pigment (melanin) yetishmovchiligi. * Mukovissidor -nafas va ovqat hazm qilish tizimlariga ta'sir qiliuvchi kasallik. 2 Poligen (murakkab)kasalliklar - bir nechta genning oʻzgarishi va tashqi muhit ta'siri natijasida rivojlanadi. *Qandliy diabet(2-tip). * Yurak-qon tomir kasalliklari. *Shizofreniya. *Baland qon bosimi (gipertoniya). 3 Xromosomal kasalliklar-xromosoma soni yoki tuzilishi oʻzgarishi sabab bõladi. *Daun sindromi (21-xromosomaning ortiqcha bõlishi).* Turner sindromi (x-xromosomaning yetishmovchiligi).* Klaynfelter sindromi (Qõshimcha X -xromosomaning bõlishi -

XXY). Irsiy kasalliklar to'plami deb ataladi naslga , ya'ni ota-onadan bolalarga ,enlarging yuqtirish orqali yuqish xususiyatiga ega bo'lgan kasalliklar ularni keltirib chiqaradi.Shunday qilib ,bu xromosoma, mitoxondrial yoki Mendeliya darajasida paydo bo'ladigan va otabobolarimizdan kelib chiqqan genetik mutatsiyalar mavjud bo'lgan kasalliklardir. Otaonalardan biri uchun paydo bo'ladigan meros turiga qarab buzilish yoki kasallikni namoyon qilish har doim ham zarur emas; ehtimol u kasallikning boshlanishiga turtki bermaydigan retsessiv gen tashuvchi bo'lishi mumkin, u yoki u, lekin bu avlodlarda rivojlanishi mumkin. Genlarning tarqalish turlarida, irsiy kasalliklar qayerdan kelib chiqishini bilish uchun mutatsiyaga uchragan genni yuborishi mumkin bo'lgan genetik yuqishning ko'p usullarini hisobga olish kerak. Shu ma'noda genetik uzatilishning ba'zi asosiy usullari quyidagicha. 1. Avtosomol dominant meros . Merosning asosiy va eng yaxshi ma'lum bo'lgan turlaridan biri autosomal dominant meros bo'lib unda jinsiy bo'lmagan yoki autosomal xromosomalardan birida mutatsiya bo'ladi. Dominant gen har doim ifoda etiladigan gen bo'ladi ,shuning uchun unda kasallikning paydo bo'lishi bilan bog'liq bo'lgan mutatsiya bo'lsa u o'zini namoyon qiladi va rivojlanadi. Bunday holatda har bir bolada kasallikni namoyon qilish etimoli 50% bo'ladi. (Dominant genni kim meros qilib olganiga qarab). U to'liq penetratsiyaga ega bo'lishi mumkin (bitta allel boshqasiga ustunlik qiladi) yoki to'liqsiz (ikkita dominant gen meros bo'lib olinadi, meros qilib olingan xususiyatlar ota-onadan kelib chiqadigan narsalarning aralashmasi). 2. Avtosomal retsessiv meros; Autosomal retsessiv meros -bu retsessiv genda mutatsiya yoki alteratsiya bo'lganida paydo bo'ladi va bu yangi avlodga otadi. Endi bu o'zgarish retsessiv genda ekanligi xromosomaning bir nechta allelida mavjud bo'lmaguncha kasallik rivojlanmasligini anglatadi ushbu genning nusxasiga ega bo'lish buzilish paydo bo'lishi kerak degani emas. Buning paydo bo'lishi uchun genning har ikkala alleli uchun ham mutatsiyani ko'rsatishi kerak bo'ladi, ya'ni ota va ona kasallikning rivojlanishi uchun genning o'zgartirilgan nusxasini bolaga yetkazishlari kerak. 3. Polygenik meros: Genetik merosining avvalgi ikki turi monogen ,ya'ni bitta genga bog'liq shunga qaramay, ko'pincha kasallikning boshlanishi bilan bog'liq bo'lgan bir nechta genlar mavjud. 4.

Jinsiy aloqaga boʻgʻliq irsiyat .Yuqtirish uchun ular jinsiy hujayralarga qoʻshilishi kerak boʻlsada irsiy kasalliklarning aksariyati autasomalardir ,ya'ni oʻzgarish jinsiy yoʻl bilan oʻtadigan xromosomalarning birida mavjud.Ammo boshqa kasalliklar jinsiy xromosomalarning nusxalari orqali uzatiladi, X yoki Y faqatgina genetik darajadagi erkakalar Y xromosomalarini olib yurishadi, agar bu xromosomada oʻzgarishlar boʻlsa ,u faqat Ota- onadan erkak bolalarga yuqishi mumkin. Oʻzgarish X xromosomasida sodir boʻlgan taqdirda ular jinsidan qat'iy nazar ikkala Ota- onadan ham oʻz farzandlariga yuqishi mumkin

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, hozirgi davrda tibbiyotimiz oldida turgan asosiy vazifalardan biri yaqin qarindoshlar orasidagi nikohlardan kelib chiqadigan zararli oqibatlar, asoratlar hisoblanadi. Bunday zararli oqibatlar ta'sirida qanchadan qancha oilalarning farzandlarini nogiron tarzida tug'ulayotganini ko'rishimiz mumkin. Bunday turdagi kasalliklarning oldini olish uchun tibbiyot- genetik konsultatsiyalari, reproduktiv markaz, skliring markazlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ahmedov, M. M. "Tibbiy genetika asoslari." – Toshkent: O'zbekiston Fan nashriyoti, 2020.
- 2 X. Q. Shodmonov, X. Sh. Eshmurodov, O. T. Tursunova" Asab va ruhiy kasalliklar" Toshkent- 2004
- 3."Patologiya detey starshego vozrasta" - reaksiy A. A. Baranova ostida, M, 1998.
- 4.Pariyskaya T. V.. Spravochnik pediatri. EKSMO. Moskva 2004 g.
- 5.Detskoy artrologiyasidan keyin Rukovodstvo. Qizil ostida. akad. AMN SSSR M. Ya Studenikina va porf. A. A. Yakovlevoy.- L. 1987.- S. 162-170.
- 6.Spravochnik vracha obshey praktiki. Pod redaksiyu akad. RAMN.- R. Paleeva. EKSMO 2002 g
- 7.Spravochnik pediatri. Sankt-Peterburg, Moskva, 2004 yil Xudo. 18